

SCENSKA LUTKA KAO POTICAJ ZA STVARALAŠTVO STUDENATA PREDŠKOLSKOG ODGOJA

*Meri Šimunov, prof.
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli,
Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja*

Sažetak

U radu su prikazane vježbe studenata predškolskog odgoja koje su temeljene na osnovi plana i programa za kolegij Lutkarstva i scenske kulture. Očekuje se da budući odgajatelji usvoje određena znanja iz područja lutkarstva i scenske kulture s obzirom na to da je lutka medij s kojim će u svome zvanju lakše pristupiti djeci i prenijeti im određene sadržaje. Prikazani su načini rada s pojedinim tipom scenske lutke, njezino oblikovanje, pokretanje i stvaranje lutkarskih improvizacija. Kroz različite oblike rada studenti su usvojili znanja iz likovne, književne, glazbene, lutkarske i scenske kulture te su ih razvijali. Spoznali su koliko je scenska lutka važna u odgoju predškolske djece i koliko je poticajna za stvaralaštvo.

Ključne riječi: *predškolsko dijete, scenska lutka, tipovi scenskih lutaka, oblikovanje lutaka, lutkarska animacija, lutkarska improvizacija, stvaralaštvo*

Tko ne voli lutke, nema smisla za život.

G.G. Byron

Uvod

Bilo da su služile kao vjerski simbol, dekoracija ili predmet zabave, lutke su toliko stare da ni do danas nije moguće otkriti njihov postanak ni njihovo porijeklo. Ova neodređenost i maglovitost u pogledu vremena i mjesta njihovog izvora produžuje gotovo mitološku draž lutke i u današnje vrijeme.

Studenti predškolskog odgoja, koji su za pisanje diplomskog rada uzimali temu iz kolegija Lutkarstva i scenske kulture, nerijetko su navodili da ih je na pisanje potaknula lutka jer je ona jedna od najljepših, najprivlačnijih i najzanimljivijih igračaka u djetinjstvu svakog pojedinca. Ona je ta koja odraslog čovjeka bar na trenutak vrati u djetinjstvo, u doba najintezivnijih maštanja, stvaralaštva i poistovjećivanja s likovima iz bajki. Pomaže nam da se oslobodimo, opustimo, obogatimo maštu i stvorimo svoj idealni svijet. Stariji ljudi često se prisjećaju svoga djetinjstva, razmišljaju čime su se kao djeca igrali i jesu li njihove lutke još uvijek negdje na tavanu. I u osamdesetoj godini

lutka iz djetinjstva je ono pravo, ono najljepše i najtoplije što svatko poželi.

Lutka i dijete

Prisjećanjem na svoje djetinjstvo možemo sa sigurnošću otkriti postanak lutke u psihi djeteta, u njegovoj želji da likovi iz njegove fantazije postanu vidljivi, da postanu znakovi, simboli. Svako dijete u nekom životnom trenutku poželi uza se imati malog čovjeka, patuljka koji bi stanovao s njim, koji bi bio s njim u svim stvarnim i avanturističkim životnim prilikama. S jedne strane, taj bi izmišljeni stvor bio djetetov ravnopravni partner, a s druge poslušna sluga koji bi trebao ostvariti njegove najnerealnije želje pa zato dijete lutku miluje, ali i tuče.

Dijete takvo čudesno biće traži u stvarnosti i ubrzo ovu ulogu povjerava svojim igračkama te im daje jedno određeno ili više različitih značenja. Djetetov prijelaz iz stvarnog u zamišljeni svijet i obrnuto vrlo je blag i lako moguć. Tako je lutka, koja postaje znak, pismo njegovih želja i fantazija, za dijete pravo živo biće rođeno u njegovoj sobi. Dijete lutki udahnuje svoje osjećaje i htijenja jer za nju nema prepreka, dozvoljeno joj je učiniti sve što bi dijete željelo činiti u stvarnom životu, ali ne smije zbog različitih zabrana.

Između djeteta i lutke uvijek postoji spoj, neka čudna tajna koju odrasli nisu u stanju razumjeti.

U dječjem vrtiću oko djeteta se nalazi materijal za crtanje, instrumenti za sviranje, razne slikovnice, lutke za igranje koje dopuštaju da dijete u njih unese čar svog umjetničkog nagona. Lutke su te koje su najpristupačnije i najljepše od svega ostalog. U njih se usmjerila sva djetetova radost, uzbuđenje, zadovoljstvo. Lutke prekrasno pjevaju, recitiraju, žive čas na prekrasnom kraljevskom dvoru, a čas u tamnim spiljama. Sve te lutke žive nekim čudnim životom, a taj je njihov život nalik na ljudski.

Nema predmeta svakodnevnne upotrebe koji se ne bi mogao koristiti za igru s lutkom. I ruka može postati lutka.

Lutka je neživa, ali zahvaljujući pokretu oživljava. Igra započinje fizičkim i psihičkim pokretom lutke, čime se stvara svojevrsan jezik znakovlja upućen suigračima i gledateljstvu. Dovoljno je malo dodira maštom da ožive kartonske kutije, da zapjevaju jesenski plodovi. Činjenica da lutka postaje dio djeteta potiče dijete na inicijativu i kreaciju. Na lutku dijete projicira svoje osjećaje, radosti, tuge i srdžbe.

Odgajatelji i svi koji se bave djecom znaju da je lutka pokretač najraznovrsnijih igara. Te igre potiču široko dječje stvaralaštvo: likovno, glazbeno, govorno, dramsko te pridonose razvoju mašte i intelekta.

Dijete može, uz pomoć odrasle osobe, napraviti jednostavnu scensku lutku koja će ga pozivati na igru, na govor, na ostvarenje govorne tvorevine. Dijete će igrajući se stvarati i stvarajući opet se igrati. Scenska lutka dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, razigranosti i ushita. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet te omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta.

Vrijednost lutke nije samo u tome da zabavlja dijete, nego da u njemu pobuđuje moralna i estetska osjećanja te da odgaja u duhu humanizma. Igra s lutkom je stvaralačka aktivnost u kojoj su angažirani raznovrsni načini funkcioniranja ljudske svijesti: mašta, mišljenje, pamćenje, zaključivanje i dr. Igra s lutkom ima i svoje terapeutsko značenje.

Iz rečenoga vidljivo je koliko je lutka važna u djetetovom životu, ali i u životu odraslog čovjeka. Vidljivo je koliko je ona potrebna budućim odgajateljima da preko nje djeci prenesu sadržaje iz prirodnog i društvenog života.

Ponešto iz prošlosti

„Lutke mi izgledaju kao posljednji odjek uzvišene i lijepe umjetnosti neke prošle civilizaciji.“ (Craig, prema: Glibo, 2000, 189). Odjek su i današnje civilizacije; fenomen, neukalupljiv u povijest, ali čvrsto vezan za duhovni i materijalni izraz društva.

Povijest lutkarstva vezuje lutku za Daleki istok odakle je kao zanimljiva i egzotična novost stigla u Europu.

Antičke su lutke rođene u hramovima, a srednjovjekovne u crkvama. Međutim, vrlo brzo izgubile su svoja vjerska obilježja i postale su narodni junaci koji su čuvali jezik i kulturu pojedine zemlje te se borile za pravdu i potlačene. Lutku u svojim djelima spominju Aristotel i Platon, a mnogi umjetnici posvetili su joj djela ili su, oduševljeni njom, imali svoje lutkarsko kazalište (Andersen, Byron, Goethe, Goldoni, Haydn, Lorca, Mozart, Pirandello, Smetana).

U početku je lutka bila usmjerena na odraslog gledatelja da bi se zatim okrenula djeci, te je danas lutkarska umjetnost prvenstveno dječja.

Početak 20. stoljeća došlo je do velikih promjena u razvoju lutkarstva, ono se udaljilo od realizma te približilo simbolizmu i drugim izmima. Dramaturgija kazališta lutaka počela se sve više razlikovati od dramaturgije kazališta živog glumca pa je tako i lutka prestala biti kopija čovjeka, postala je njegov simbol.

U igri s lutkom otkrivene su mogućnosti stilizirane igre, pronašle su se posebnosti u pokretu i govoru. Neobična je draž upravo u oživljavanju neživog preko glumca lutkara, lutkina dušotvorca i dušebrišca.

Ljepota lutke i njezino oživljavanje jest ono što može zadržati čovjeka da se godinama bavi poslom o kojemu nije ni razmišljao. Tako su neki profesori hrvatskoga jezika osamdesetih godina prošlog stoljeća predavali lutkarstvo i scensku kulturu u tadašnjim centrima usmjerenog obrazovanja.

Slike koje su zadržali u sjećanju iz odlazaka u kazalište lutaka (ako su imali sreću da se ono nalazi u njihovom gradu) te ono što se tijekom studiranja naučilo o scenskoj umjetnosti, nije bilo dovoljno da bi se tadašnje srednjoškolce, usmjerene za poziv budućih odgajatelja, nešto naučilo o lutki i lutkarstvu. Trebalo je otići u knjižnice i knjižare te učiti iz rijetkih i teško dostupnih priručnika ili kupovati priručnike ne bi li se u njih svakoga trenutka moglo zaviriti. Teorija je bila lako savladana, a za praktičan dio trebalo se obratiti iskusnim odgajateljicama koje su lutku i igru s njom svakodnevno koristile

u radu s djecom. Nekim sretnicima bila je poklonjena njihova prva scenska lutka, a onda je valjalo dalje učiti i istraživati, zajedno s učenicima.

Kada su devedesetih godina prestale raditi škole usmjerenog obrazovanja, mnogi su svoje malobrojne knjige o lutkarstvu i lutke pospremili na dno ormarića. Rijetkima se pružila prilika da budućim odgajateljima predškolske djece predaju na pedagoškim fakultetima kolegij Lutkarstva i scenske kulture.

Trebalo je proširiti znanje o lutkarstvu, a novih priručnika gotovo da nije bilo. Težište je stavljeno na praktičan dio jer je on bitniji za poziv budućih odgajatelja, a ionako su planom i programom vježbe bile više zastupljene. Ako imate sreću putovati, tada ste u mogućnosti s putovanja donijeti različite predmete za sjećanje, nekima su to bile lutke. Svaki put je to bio neki drugi tip lutke iz neke druge daleke zemlje. Ormarić se punio lutkama marionetama iz Meksika i Češke, javankama i lutkama sjenama iz Indonezije, ginjol lutkama iz nekog starog lutkarskog kazališta.

Tijekom godina sačuvane su lutke na štapu, ginjol lutke, marionete i javanke koje su izradili studenti potaknuti na stvaralaštvo lutkama iz različitih krajeva svijeta, a sve su one trebale poslužiti kao poticaj budućim studentima.

Oblikovanjem lutaka, njihovim pokretanjem, izborom i obradom tema te izražajnim sredstvima svojstvenim lutkarstvu, nastale su i igre pogodne samo za lutke, bez obzira jesu li sadržajem bile namijenjene djeci ili, rjeđe, odraslima.

Iz prakse

Scenske lutke javljaju se od najstarijih vremena u najrazličitijim oblicima, a danas ih dijelimo na dvije osnovne skupine: ručne lutke (plošna, ginjol, javanka i dr.) i marionete.

Studenti su se bavili izradom najrazličitijih lutaka, a ta izrada bila je očaravajuća. Svake godine navirale su nove ideje, nove kreacije i novi lutkarski sadržaji.

Oblikovanje i pokretanje lutaka

Studenti bi započinjali svoj praktičan rad oblikovanjem plošnih lutaka na štapu. To je ujedno bio i najlakši dio vježbi koje su izvodili – oblikovati šarene lutke od kartona i kolaž papira. Pri oblikovanju svakog pojedinog tipa scenske lutke vodilo se računa o materijalu i bojama. Koristile bi se žive boje, a često bi se upotrebljavao ekološki materijal.

Očarani šarenom lutkom sjenom napravljenom od kože na nekom od indonežanskih otoka, studenti bi poželjeli stvoriti nešto slično. Zapravo, stvarali bismo zajedno.

Naravno, morali smo sve pojednostaviti, posebno je trebalo zamijeniti materijal. Iako smo u početku koristili karton, koji na bijelom platnu nije mogao pružiti čaroliju boja, sive sjene odvodile su nas u imaginarne svjetove.

Zatim smo karton zamijenili prozirnim folijama koje koristimo za grafoskop. Određeni oblik, a najčešće su to bili cvjetovi, leptiri i ribice, obojili bismo voodootpornim flomasterima i dobili prekrasnu šarenu lutku sjenu. Koristeći izvor svjetlosti oblik i boje projicirale bi se na bijelom platnu u svoj svojoj ljepoti. Sjene na platnu ponekad bismo pravili svojim rukama. Stvarali bismo ptice, leptire, zečeve. Upuštali smo se i u istraživanja na temu izrade lutke sjene pa bismo pravili leptire ili cvjetove od debljeg kartona, žice i tankog bijelog papira. Središnji dio cvijeta, odnosno trup leptira, napravili bismo od kartona te ga pričvrstili na štapić. Za laticu, odnosno krila, poslužila bi nam tanka žica kojom bismo lako napravili željeni oblik. Preko žice stavili bismo bijeli proziran papir te ga zalijepili. Zatim bismo sve ukrašavali živim bojama.

Ove lutke koristili bismo dvostruko. Pokretali bismo ih kao lutke sjene i kao plošne lutke na štapu.

Lutke na štapu ne bi uvijek bile plošne, nego bi imale i volumen. Često bismo na štapić stavljali upotrebne predmete, kutijice, kuglice, te različite plodove.

Veliki izazov studentima bila je izrada ginjol lutke. Bilo bi im pokazano nekoliko lutaka izrađenih ili od spužve ili od papira, a oni su sami izabrali materijal od kojega će izrađivati glavu lutke. Tijelo ove lutke čini haljinica pa to nije izazivalo problem. Za ovaj tip lutke mogle su poslužiti i tikve. No, nažalost, taj plod nam nije bio dostupan te je svih ovih godina sačuvana samo jedna lutka koju je studentica izradila od toga ploda. Od njega se u različitim kombinacijama mogu napraviti fascinantne lutke.

U knjizi Nade Horvat *Hoću biti Brljiban* fotografirane su lutke od tikava koje je mnogo znanja i mašte kreirala Vlasta Pokrivka, a one su potakle sadašnju studenticu druge godine da zasadi sjemenke. Nadamo se da će biti lijepih tikava i još ljepših lutaka kada tikve izrastu.

Koga ili što će prikazivati ginjol lutka, prepušteno je samim studentima. Prije izrade imali su mogućnost pronaći tekst prema kojemu bi izrađivali lik ili su mogli izraditi neki željeni lik za koji bi naknadno pronašli odgovarajući tekst, odnosno napisati ga.

Pri stvaranju lutke moramo zamisliti lutku u određenoj dramskoj situaciji. Likovni izraz joj je pojednostavljen i stiliziran, dakle nije kopija živoga lika. Zbog svoje veličine i ograničene pokretljivosti mora imati scensku izražajnost. Likovnim izrazom lutka govori tko je i što želi. Vanjski izraz mora zračiti dobrotom ako je netko u lutkarskoj igri dobar, i obrnuto. „Lutka sama po sebi nema morala. Ona je projekcija ljudske svijesti sažete u oblik. Ali možemo ustvrditi da 'forma' ima i te kakav 'unutrašnji' život. Odnos i masa, ritmovi boja itd. pojedinog oblika pobuđuju nelagode ili oduševljenja, odbijaju ili privlače, i tako je oblik u stanju prenijeti poruku sadržanu u kontekstu situacije.“ (Deželić, 1975, 23)

Ginjol lutke bile su stvarane u nekoliko etapa, na Fakultetu¹ i kod kuće. U početku su studenti strahovali hoće li uspjeti u izradi ili ne, a kad bi započeli s oblikovanjem lutke, bilo je puno pitanja. Studenti su dobivali upute o izradi, a ukazivalo im se na pogreške bez obzira jesu li glavu izrađivali od spužve ili od papira. Kalup za glavu od pa-

¹ Fakultet – odnosi se na Filozofski fakultet u Puli, kasnije Visoku učiteljsku školu u Puli

pira nije bio glinen nego smo izradu pojednostavili koristeći se vatom umotanom u gazu ili smo koristili balon. Studenti bi oblikovali glavu lijepeći sitne papiriće. Završni dio glave izradili bi kod kuće i svaki put se iznenađivali i divili kreativnim sposobnostima svojih kolega kada bi donosili gotove lutke, vrlo domišljate i originalne. Pokazalo se da je izrada ginjol lutke bila toliko poticajna da su do ispita nastajali mnogobrojni novi likovi. Najčešće su to bili ljudski likovi, a lakše bi bilo nabrojiti koji likovi životinja nisu bili izrađeni negoli se sjetiti svih koji jesu. Neke od njih nastalih tijekom godina i izrađenih od različitih materijala fotografirali smo (slika 1).

Slika 1. *Ginjol lutke*

Kada bi studenti sašili haljinicu za ovu lutku, navlačili bi je na ruku i počeli pokretati koristeći osnovnu tehniku pokretanja.

S obzirom na nedostatak vremena i zahtijevnost izrade, tip lutke javanke nastajao je zajedničkim radom na jednoj lutki. Zapravo, grupa od četiri do pet studenata izradila bi jednu lutku. Obično bismo izrađivali likove iz poznatih bajki: patuljke iz *Snjeguljice i sedam patuljaka*, praščiće iz *Tri praščića* i sl.

Nakon što bi studenti detaljno pogledali originalnu javanku napravljenu od drveta koja se pokreće drvenim štapićima, dogovarali bismo se o izradi. Svaki bi student imao zadaću izraditi jedan dio lutke. Jedan bi izrađivao glavu, drugi ruke, treći trup, odnosno konstrukciju štapa držača, a četvrti haljinicu. Rijetki bi se upuštali u izradu lutke od drveta jer bi im za to trebala pomoć stolara. Zato smo kombinirali. Glava bi često bila izrađena od papira lijepljenjem, ruke bi bile od konopca, držači za ruke od drvenih štapića ili žice, a štap držač s ramenim dijelom bio bi od drveta. Jedan student šivao bi haljinicu, a svi bi se unaprijed dogovorili o veličini lutke, te bi usklađivali mjere.

Sastavljanje lutke bio je poseban događaj, a radost zbog uspješnosti zajedničkog zadatka bila je nemjerljiva. Zatim bismo prešli na pokretanje lutaka improvizirajući dijaloge iz poznatih bajki.

Inače, za prikazivanje čudesnih prizora iz bajki najpogodniji je tip lutke marionete. To je jedan od najzahtjevnijih tipova scenske lutke i za izradu i za pokretanje. Nekoliko lutaka ovoga tipa nabavljeno je na različitim krajevima svijeta. Lik lijenog Meksikanca u Meksiku, a češkog nacionalnog junaka Kašpareka u Pragu. Te su lutke izrađene

od različitih materijala, drveta i gipsa. Vrlo su pokretljive, a pokreću se pomoću konaca privezanih za tzv. kontrolnik, drveni nosač.

Studenti bi rado uzimali lutke i pokretali ih vrlo nevjesto po podu ili klupama. Ovaj tip lutke iziskuje veliko znanje i posebnu pozornicu pa je obično ostavljen za profesionalna kazališta. Lutku marionetu donosili bi na ispit, a pravili su ih od najrazličitijih materijala. Koristili su kutijice koje bi povezivali špagom, plastične valjčice ili ping-pong loptice koje bi spojili u oblik gusjenice, a vunene kuglice spojili bi debljim nitima u pile. Rijetke su bile napravljene od pluta ili drveta.

Lutka ima neponovljiv lik, odnosno uvijek isti izraz lica. Stoga se služi sebi svojstvenim pokretima, a oni su često nezgrapni i prenaplašeni što lutki daje posebnu draž i toplinu. U svojim je kretnjama ponekad pokretnija od živoga glumca, može letjeti, nestajati, smanjiti se ili porasti.

Sebi svojstven pokret ima od trenutka kada je njezina kreacija završena. Lutkar mora osjetiti karakterističan ritam pokreta za svaku lutku koju pokreće, koju oživljava, odnosno mora joj „udahnuti dušu“, animirati je (prema lat. anima, duša). Pokret je najvažniji scenski element, on oživljava neživu tvorevinu. Za svaki pojedini tip scenske lutke postoje osnovna pravila pokretanja. Ručne lutke animiraju se odozdo, a marionete pomoću konaca odozgo.

Lutkarska improvizacija i dramtizacija

Svaka napravljena scenska lutka, bez obzira na tip, bila je izvrstan poticaj za stvaranje osnovnih oblika lutkarske improvizacije: monologa, kraćih dijaloga i pantomime. U tim ishitrenim improvizacijama studenti su ponekad koristili čakavsko narječje, uključili istarsku pjesmu ili otplesali ples. Oduševljavalo bi koliko su domišljati i u tome trenutku nije bilo važno što lutke ne prate određenu lutkarsku tehniku pokretanja. Studenti su bili vođeni svojim kreativnim mogućnostima i pokazali se vrlo uspješnima.

Lutkarska improvizacija preduvjet je za složenije lutkarske igre. Posredstvom lutke, kao jednog od najprivlačnijih medija u djetinjstvu, a može se reći i kasnije, nastajale bi složenije igre.

Dramskih tekstova pogodnih za izvođenje na lutkarskoj sceni veoma je malo. Za djecu predškolskog uzrasta ima tekstova, ali su tekstovi pisani uglavnom za profesionalna lutkarska kazališta. Neki od igrokaza, uglavnom oni stariji, opterećeni su odgojnom funkcijom pa studentima nije bilo lako pronaći gotove tekstove, a za njima su sezali prije izrade ginjol lutke.

Preporučilo im se da prerade igrokaze, osuvsremene ih, posebno one koje imaju zanimljivu dramsku radnju i da pri tom vode računa o autorskom pravu. Dramtizacija i prerada umjetničkih tekstova za lutkarsku igru nije jednostavna, zahtijeva znanje pristup. Shodno tome, neki su studenti uspjeli pronaći gotove igrokaze, neki su uspjeli odabrati dobar tekst za dramaturšku obradu, a neki su potaknuti stvorenim lutkama tekst pisali sami što nije isključivalo sadržaj za odrasle.

Tekst koji bi se izabrao za dramaturšku obradu morao je biti potencijalno lutkarski, imati sceničnu radnju te posjedovati dramatičnost. Morao je biti poetičan, nenametljiv, uvjerljiv, donositi nove teme i otvarati maštovite svjetove. Za obradu su poželjni kraći tekstovi s manje lica jer obilje dijaloga u nekoj priči ne znači da je priča dobra za lutkarsku dramaturgiju. Mjesta koja su teže izvediva prepričavaju se pa je u mnogim igrama važna uloga pripovjedača.

Izbor teksta vrši se i prema tipu lutke koja će ga izvoditi. Basne, kratke priče i pjesme pogodne su za igre s lutkama sjenama, dok su bajke pogodnije za marionete.

Igrajući se sa scenskom lutkom, studenti su bili u situaciji pokrenuti svoj imaginarni potencijal, bogatiti svoju maštu i stvaralaštvo. Snažan poticaj za stvaranje dao im je doživljaj vlastitog stvaralaštva, odnosno osjećaj sigurnosti da se vlastitim naporima može stvoriti nešto novo, lutka i tekst. Otkrivajući izražajne mogućnosti scenske lutke, bili su nadahnuti za pisanje kraćih tekstova. Uz to i glazbena strana jezika uvijek je privlačna, a to je jedan od razloga da se studenti igraju rimom i stvaraju stihove. Navest ćemo primjer zabilježen u jednom diplomskom radu,² nastao iz igre dviju studentica, a pogodan je za plošne lutke ili lutke na štapu.

CVJETIĆ I SUNCE

CVJETIĆ: Ja sam mali cvjetić.
Sunce tražim ja,
da me malo grije,
da mi malo sja.

SUNCE: Evo mene k tebi,
našao sam te ja.
Evo mene, sad smo
prijatelja dva.
Bit ću tu za tebe,

CVJETIĆ (nastavlja): narasti ću ja.

SUNCE : Biti ćemo skupa,
tra la la la la!

Igre su se, dakle, kretale od malih lirskih dijaloga do složenijih lutkarskih igara. U njima su dijalozi tekli lako, s neprestanim pitanjima i odgovorima, ponavljanjima i mnoštvom riječi koje su vodile do vrlo kvalitativnog odmaka s obzirom na početak. Studenti nisu obradili velike teme, ali su često u lutkarskim igrama bili prisutni sukob dobra i zla te istinite i trajne univerzalne općeljudske poruke.

Vrijednost igre sa scenskom lutkom bila je u tome što je pridonosila intenzivnom doživljaju radosti nad vlastitim, ali i tuđim stvaralaštvom. Studenti su se međusobno poticali da im igra bude što bogatija i raznovrsnija. Uz lutku, i jezik je postao predmet igranja. Izmišljale su se vlastite jezične tvorevine, igralo se glasovima, slogovima, riječi-

² Plazonić, I.: *Lutkarski igrokazi u dječjem vrtiću*, Pula, 2004, str. 24.

ma, kao da smo u dječjem vrtiću. Naravno, istaknuli smo da je tu bilo i cjelovitih sadržaja. Studenti su nakon nekog vremena riječi i rečenice, kao i jačinu i brzinu govora, uskladili s onim što su osjećali i mislili u trenutku stvaralaštva.

Igra s lutkom doprinijela je njihovim stvaralačkim sposobnostima, uključila ih i intelektualno i emotivno. Kroz igru otkrili su i sami sebe, poput djece. Bili su spontani i neposredni u svom doživljavanju svijeta i otkrivanju intimnih pojedinosti.

Upoznali su se s likovnim, glazbenim, govornim, literarnim i dramskim stvaralaštvom. Za sve izvedbe trebao je zaigran, kreativan student sklon umjetnosti, posebno lutkarskoj.

Lutka je često bila sredstvo koje su studenti koristili prilikom prakse u dječjem vrtiću. Nerijetko su mnoge poučne sadržaje prikazali uz pomoć lutke te su poticali djecu na stvaranje lutaka i lutkarskih improvizacija. Saznali smo to iz međusobnih razgovora ili smo pročitali primjere iz diplomskih radova, a primjeri su uzeti iz prakse, odnosno iz rada s djecom.

Godine 2005. grupa studenata bila je toliko zadovoljna svojim stvaralaštvom da je poželjela napraviti izložbu lutaka. Izložbu smo upriličili u Gradskoj knjižnici Pula. Na izložbi su bili izloženi primjerci ginjol lutaka izrađenih od papira (slika 2), a svaka je lutka imala svoju priču. Nakon izložbe studenti su imali malu radionicu s vrtičkom djecom. Izrađivali su plošne lutke.

Slika 2. Izložba lutaka

Gotovo nesvjesno te su godine studenti napravili nekoliko lutaka–pataka, a onda im je odjednom sinulo da je to Andersenova godina, odnosno navršilo se dvjesto godine od piščeva rođenja, pa bi mogli prikazati njegovu *Ružno pače*. Zajedno smo se podsjetili na dragu nam bajku, a onda smo prešli na dramatizaciju i preradu teksta. Vodili smo računa o ideji teksta, o osnovnoj piščevoj misli. Trebalo je naći nekoliko rečenica koje nose temeljni smisao pa smo izabrali ove Andersenove rečenice: „Kako je svijet velik“, „Mene nitko ne razumije“ i „Mene nitko ne voli“ (Paljetak, 1990, 102)

Podijelili smo uloge vodeći računa o glasovnim i animacijskim sposobnostima studenata. Jednu od pataka pretvorili smo u ružno pače, a jedna od djevojaka odvažila se u izradi labuda. Grupa studenata izradila je scenografiju za lutkarki igrokaz.

Scenografija je bila jednostavna; sastojala se od trave, šaša i nekoliko plavih nepravilnih plošnih oblika koji su predstavljali vodu. Sveli smo je na simbolično naznačavanje prostora.

Glazba je važna u oblikovanju scenskog lika i u oblikovanju igre u cjelini jer pridonosi uživljavanju u radnju i djeluje na psihu gledatelja. Upotrijebili smo je kao zvučnu kulisu na početku i na kraju izvedbe. Nakon uvodnog glazbenog dijela stavili smo nekoliko stihova koje je Paljetak koristio 1971. kada je istu bajku režirao za Kazalište lutaka Zadar.

„Svemir se vrlo spretno uobličio u jaje
a u njemu se začeo netko tko ne zna šta je,

ali zna vrlo dobro da neprikladno uska
i nepodobna vrlo postaje ta mu ljuska.

U općem svom neznanju kucati snažno stane
na vrata koja s druge otvoriše se strane.“

(Paljetak, 1990, 118)

Stihove su zbornogovornici studenti dok je jedan od njih animirao lutku. I tako su se malo po malo odrađivali svi prizori.

Studenti su uvježbali igrokaz te smo s ravnateljicom Knjižnice dogovorili da igrokaz prikažemo jedno popodne djeci i njihovim roditeljima. Studenti su htjeli da nakon lutkarskog igrokaza pokažu kako se lutke izrađuju pa smo se dogovorili i za radionicu. Knjižnica nam je izašla u susret i nabavila sav potreban materijal za izradu ginjol lutke te je svojim prostorom i promidžbom doprinijela da zamišljeno i ostvarimo. Jedna bivša studentica predškolskog odgoja, odgajateljica koja danas radi na dječjem odjelu Knjižnice, grafički i likovno osmislila je pozivnicu i plakat, te je animirala djecu i roditelje pri dolasku u Knjižnicu i putem medija.

Slika 3. Prizor iz igrokaza *Ružno pače*

Posjećenost je bila iznad očekivanja. Moglo se započeti s izvedbom (slika 3). Dok su studentice iza paravana animirale svoje predivne lutke, bilo je zanimljivo gledati dječja ozarena lica i promatrati njihove oči koje su sve više rasle što je igrokaz tekao dalje.

Nakon što su odgledali predstavu *Ružno pače*, studenti su djeci ispričali priču o životu i stvaralaštvu samoga pisca jer su mnogi Andersenov životni put uspoređivali s tom bajkom. Započeo je kao siromašan i nespretan postolarev sin, a završio kao međunarodno poznat pisac ovjenčan slavom. Pitali su djecu jesu li slušali ili čitali bajku, je li u igrokazu bilo ono što su znali, a djeca su radosno odgovarala. Zatim su im ispričali priču o Guignolu, Laurentu Maurguetu, siromašnom tkalcu koji je postao loš zubar, a zatim izvrstan lutkar koji je lutkom privukao ljude da ponovno kod njega popravljaju zube. Studenti su zatim prešli na izradu lutke, a priključila su im se djeca i njihovi roditelji. Studenti su pokazali početak izrade od vate i gaze, a onda su djeci dali balone da od njih prave lutkinu glavu. Djeca su vješto počela lijepiti novinske papiriće po balonima (slika 4). Izabrali smo balon za osnovu jer je bio prikladniji za rad s djecom. Kao ljepilo koristili smo smjesu brašna i vode.

Slika 4. *Studentice i djeca u radionici*

Cilj radionice bio je upoznati djecu i njihove roditelje s tehnikom izrade ginjol lutke, odnosno oblikovati glavu od papira. Koristeći već napravljene lutke, studenti su ih uputili i u tehniku animiranja ginjol lutke (slika 5). Pokazali su im kako se lutka drži te osnovne pokrete: hodanje, sjed i okret.

Ovo je bilo izuzetno iskustvo za sve prisutne. Da nije bilo nekoliko djevojaka ja-ke volje, željnih pokazati što su naučile i usavršavati se u tome, možda studenti predškolskog odgoja koji su slušali ovaj kolegij ne bi nikada izašli izvan Fakulteta (ako ne računamo fakultetsko dvorište koje je ponekad korišteno za igru jer nekih godina nije bilo dovoljno prostora pa su studenti svoje vjeverice i zečeve animirali iza stabala i gr-mova).

Cilj vježbi svih ovih godina bio je studente upoznati sa scenskom lutkom, potak-nuti ih na stvaranje novih te ih naučiti osnovnoj abecedi za pojedini tip scenske lutke kao i istražiti nove metode u stvaralaštvu. Ne samo da su usvojili navedeno, već su us-

pješno prerađivali umjetničke tekstove u lutkarske igrokaze, te stvarali svoje. Uz to, međusobno su se poticali da o tome nešto nauče i djecu u vrtiću te da prirede radionicu kakva je bila u Gradskoj knjižnici. Sudjelovali su u radu s djecom te su i sami otkrivali svoje kreativne sposobnosti. Svih ovih godina dalo se primijetiti da su neki studenti vršni likovni umjetnici, kreatori lutaka, a neki su se pokazali kao izvrsni animatori lutaka, dok su pojedinci imali sklonost za improvizaciju i pisanje tekstova.

Slika 5. *Studentice s lutkama*

Za kraj

Scensku lutku možemo promatrati u dječjem vrtiću, lutkarskom kazalištu, muzeju, prostoru gdje živimo, ali je trebamo promatrati s ciljem da kod studenata i djece osvijestimo što promatraju. Trebamo u njima razvijati znatiželju, kreativno mišljenje, poticati ih da je pokrenu, da joj udahnu dušu i stvore vlastiti izričaj. Svaki budući odgovatelj naučeno bi trebao nadograditi osmišljenom praksom te to prenijeti na vrtićku djecu.

To što stvaraju lutke i prave male lutkarske predstave za gledatelje predškolske dobi, ne samo da širi stvaralačke potencijale studenata, nego se oslobađa i njihova mašta prisiljavajući ih da se snalaze u čudesnom svijetu koji stvaraju.

U ovom članku nastojalo se prikazati rad sa studentima predškolskog odgoja, odnosno njihov kreativan rad nakon upoznavanja sa scenskom lukom. Ono što su stvorili u suradnji s Gradskom knjižnicom Pula ne može se nazvati projektom, ali svakako izazovom da nastavimo suradnju ili s njima ili s dječjim vrtićima. Poticajno je uključiti djecu u radionice lutaka, prirediti izložbe ili lutkarske predstave i izvan uobičajenih prostora.

Nažalost, jednosemestarsko bavljenje lutkarstvom, za razliku od donedavno trosemestarskog (iako nije smanjen broj sati), moglo bi doprinijeti tome da će budući studenti biti uskraćeni u odnosu na prošle. Jednostavno neće biti vremena napraviti sve one lutke koje su izrađivali dosadašnji studenti, niti će lutkom potaknuti studenti moći stvarati lutkarske tekstove. U radu je uočena potreba za kolegijem Metodike lutkarstva i scenske kulture.

Umjesto zaključka

Lutka, ta idealna dječja igračka oživljena u lutkarskim predstavama, odraz je djetinjstva i nas odraslih, odraz je naših nadanja i strepnji, dio je kulture čovječanstva i ostatak ljudskosti u vremenu koje nas sve više odvraća od prirode i podređuje tehnološkoj premoći. Lutka želi oplemeniti ovaj svijet, potaknuti na stvaralaštvo i zaustaviti negativan međuljudski odnos.

Dok svijet potresaju različite krize, društvene i osobne, ratovi, ekološke katastrofe, poroci, iskrivljena slika stvarnosti, izgubljene iluzije i nade, dok ga lišavaju snova i bajki te ga pretvaraju u noćnu moru, kazalište se pokušava prikloniti i drugačijem svijetu. S jedne strane, ono je preslika ludila, sveopća negacija života, a s druge vraća se svojem početku: slici svijeta, čistoj i nepomućenoj vjeri u smisao. Otkriva ponovno lutku koja svojom dobrotom i naivnošću iznova svjedoči čudo života i kazališta, uvjeravajući nas da sve može biti bolje.

Predugo smo živjeli u uvjerenju kako je svijet lutaka samo dječji svijet. Dječji svijet, svijet bajki, svima nama je posuđen da ga s vremena na vrijeme otvorimo kao neku dragocjenu kutijicu. Možda ćemo pronaći neki svoj zaboravljeni san, neku priču drugačije ispričanu.

Literatura

- Bastašić, Z. (1988), *Lutka ima i srce i pamet*, Zagreb, Školska knjiga
Deželić, B. (1975), *Lutka i prostor*, Zagreb, Prolog, br. 23/24
Glibo, R. (2000), *Lutkarstvo i scenska kultura*, Zagreb, Ekološki glasnik
Horvat, N. (1987), *Hoću biti Brljiban*, Zagreb, Školska knjiga
Kovačić, L. (1969), *Dijete i lutka*, Zagreb, Umjetnost i dijete, br. 4/5
Paljetak, L. (1990), *Lutkarsko kazalište s obje strane paravana*, Šibenik
Mrkšić, B. (1975), *Drveni osmjesi*, Zagreb, Naša djeca
Pokrivka, V. (1980), *Dijete i scenska lutka*, Zagreb, Školska knjiga

STAGE PUPPET AS AN ENCOURAGEMENT TO PRESCHOOL STUDENTS' CREATIVITY

A b s t r a c t

The paper presents pre-school students' exercises based on the Puppetry and Stage-Culture curriculum. It is expected from future preschool teachers to acquire certain knowledge in the field of puppetry and stage-culture because puppet is a medium that will serve them to approach children more easily and convey certain contents to them. The ways of work with a particular type of a stage puppet are presented, its creation, starting and making of puppet improvisations. Through various methods of work students have acquired and developed visual arts, literary, music, puppetry and stage culture knowledge. They have learned the importance of the stage puppet for the education of preschool children and their creativity.

Key words: *preschool child, stage puppet, types of stage puppets, creation of puppets, puppet animation, puppet improvisation, creativity*

IL PUPAZZO COME STIMOLO ALLA CREATIVITÀ DEGLI STUDENTI DI EDUCAZIONE PRESCOLARE

R i a s s u n t o

Nel saggio sono presentate le esercitazioni degli studenti del corso di Educazione Prescolare, basate sul programma d'insegnamento della Cultura teatrale e animazione dei burattini. Gli studenti dovrebbero assimilare determinati saperi nel campo della cultura teatrale e dell'animazione dei burattini. Infatti, nella loro professione, il pupazzo sarà uno dei mezzi più versatili nell'avvicinarsi ai piccoli e trasmettere loro determinate conoscenze. Sono presentati i modi di lavorare con i diversi tipi di pupazzi, la loro costruzione, le tecniche di animazione e la creazione di scenette improvvisate. Tramite le diverse forme di lavoro, gli studenti hanno assimilato e hanno sviluppato delle conoscenze nel campo dell'arte, della letteratura, della musica, della cultura teatrale e dell'animazione. Si sono resi conto dell'importanza dei pupazzi nell'educazione dei bambini in età prescolare e del loro effetto positivo sulla loro creatività.

Parole chiave: *bambino in età prescolare, pupazzo, burattino, creazione dei pupazzi, tecniche di animazione dei pupazzi, improvvisazione teatrale, creatività*